



David Dreyer Lassens tale ved Bibliotekshaven LIVE

Taler

David Dreyer Lassen
Rektor på Københavns Universitet

Dato

20. august 2026

Sted

Bibliotekshaven ved Den Sorte
Diamant

Omstændigheder

Bibliotekshaven LIVE er arrangeret af Det Kgl. Bibliotek og Københavns Universitetsbibliotek.

- 1 Tak til Kira for **p**oppen.
Og tak til Duncan for **p**oesien.
Det betyder, at jeg er det sidste P – **p**rofessoren.
- 5 Jeg forstår, at alle de spændende arrangementer her i Bibliotekshaven har tillid som tema – og derfor har jeg også gjort mig nogle tanker om netop tillid. Hvis jeg nu var professor i molekylær biomedicin, kunne jeg reducere tillid til biokemi i hjernen.
En artikel i (det meget tillidsvækkende videnskabelige tidsskrift) Nature, viser
- 10 nemlig dette:
At hormonet Oxycotin i hjernen får mennesker til at stole på andre mennesker. Ved et forsøg i Zürich fik testpersoner nogle pust af en næsespray med Oxycotin – og signifikant mange udviste derefter mere tillid til andre mennesker i et socialt eksperiment.
- 15 Oxycotin kaldes kærlighedshormonet og udløses også i moderens hjerne under amning – den måske allermest grundlæggende, tillidskrævende relation i hvert fald ifølge Freud.
Men jeg er hverken læge eller hjernevrider.
- 20 Jeg er økonom – og nu bliver det straks mere kompliceret.
Og som **I** ved: Jo mere man ved, jo mere ved man også, at man ikke ved...
- ”Stort set alle økonomiske transaktioner indeholder et element af tillid”.*
Sådan skrev økonomien og nobelprisvinderen Kenneth Arrow i 1972.
- 25 Arrow rammer plet, midt i skiven.
Uden tillid ville pengene miste deres værdi.

- Bankerne ville blive udkonkurreret af madrassen som pengenes foretrukne opbevaringssted.
- Adam Smiths "usynlige hånd" ville blive i lommen.
- Markedet ville bryde sammen.
- Tillid er for kapitalisme hvad alkohol er for bryllupsreceptioner – det sociale lim, der holder det hele sammen.
- Den amerikanske politolog Robert Putnam skriver om samfund med lav tillid, som for eksempel Napoli i middelalderen, at personer kun ville give en vare med venstre hånd, hvis de samtidig kunne modtage betaling med højre hånd.
- I samfund med høj tillid er der en erfaringsbetinget forventning om, at andre mennesker – som udgangspunkt – ikke er ude på at snyde dig.
- I den økonomiske teori taler man om "the Lemon's Problem".
- Som I måske ved, er "en lemon" i USA en brugt bil med fejl og mangler.
- Det er også "surt show", som vi sagde i 80'erne.
- På økonomisprog siger man, at markedet for brugte biler har asymmetrisk information.
- Sælgeren ved mere end køberen om det sminkede lig.
- I fraværet af tillid til brugtvognshandleren har man så nogle kontrolmekanismer: Fra Trustpilot til FDM.
- Lenins lovsætning lyder: "*Tillid er godt, kontrol er bedre*".
- Men en økonom ville nok sige: "*Kontrol er godt, men tillid er billigere*".
- Et marked med høj tillid har lavere transaktionsomkostninger – færre udgifter til kontrakter, advokater, domstole og Trustpilot.
- Jeg solgte selv min første bil, eller det der var tilbage af den, bare på et håndtryk – og 5000 kroner.
- Danmark har en komparativ fordel i høj tillid.
- Ifølge professor Gert Tinggaard Svendsen fra Aarhus Universitet er Danmark (og Norden) i verdenstoppen af tillid.
- Rundt regnet 7 ud af 10 respondenter svarer, at de som udgangspunkt har tillid til andre mennesker.
- Altså forklaringen på ubevogtede vejboeder med kartofler og ubevogtede barnevogne foran cafeer. Om end vejboederne – og heldigvis ikke barnevognene

– er en truet art.

I for eksempel USA er det kun halvt så mange, der har tillid til andre.

70 Nu kommer det store spørgsmål:

Hvorfor rummer nogle samfund mere tillid?

75 For at besvare dette spørgsmål bevæger jeg mig væk fra den økonomiske spilteoris matematiske skråsikkerhed – og ud på politologiens gyngende grund.

Så jeg tror hellere jeg må besvare spørgsmålet med nye spørgsmål.

Er det – som professor Putnam siger:

80 At Norden for 1000 år siden var en stor international markedsplads – med lav skriftkultur?

Hvor der i stedet for sirlige købsaftaler lød der klask fra håndslag – som man stadig hører på Hjallerup Marked ... og ellers vankede der andre håndslag, der gjorde mere ondt end en afgørelse fra Forbrugerklagenævnet.

85

Skyldes tilliden mon Danmarks civilsamfund, befæstet med en håndboldhal og en Røde Kors-butik i enhver lille flække?

Man siger jo, at når to danskere mødes, giver de hinanden hånden.

Når tre danskere mødes, stifter de en forening. Det er også et stærkt bud.

90

Og – Eller? skyldes den danske tillid, at den politiske polarisering ikke er så stor her som andre steder?

Eller formuleret mere fundamentalt:

95 Skyldes tillid kultur eller struktur – eller en cocktail af de to?

Ud over disse spørgsmål prøver jeg med en strukturel påstand.

Jeg vil påstå, at nogle strukturer – samfundsinstitutioner – er tillidsmaskiner, særligt hvis vi passer godt på dem.

100

Samfundsinstitutioner som valgsystemet, myndighederne, bankerne, Mit-ID, Statsradiofonien og det Kongelige Bibliotek ... er afgørende for tilliden.

Og jeg vil påstå, at universitetet er en af de vigtigste tillidsskabende

105

samfundsinstitutioner.

Tænk bare – i Bronzealderen for 3-4000 år siden kunne man ikke engang have tillid til, at solen ville stå op.

110 Med mindre man ofrede okser og økser til solguden, så solhesten gad at trække solskiven hen over himlen på sin solvogn – og videre gennem underverdenen om natten.

I dag ved vi, takket være videnskaben, at vi har ca. 5 mia. år tilbage før solen brænder ud.

Ja, oplysningen *er* en solstrålehistorie.

Og forklaringen på, at Københavns Universitet har haft succes med at skille skidt fra snot i 547 år.

120 Men bjælkerne er begyndt at knage i videnskabens katedraler – særligt i USA. For 10 år siden svarede 60 procent af amerikanerne, at de havde høj tillid til universiteterne.

Sidste år var tallet faldet til 42 procent.

Og 70 procent siger, at universiteterne er på vej i en gal retning.

125 Tilliden til videnskaben led et knæk i USA efter Covid-19.

Læg dertil ulighedsfaktorer som Tuition Fee, som favoriserer de velbjegete, forgælder andre og udelukker de fleste.

Studieafgiften på Yale er immervæk på over 600.000 kr. om året.

130 Samtidig slækker universiteterne måske på de gamle idealer for at tilgodese kundernes præferencer – de studerende – og kunden har som bekendt altid ret.

Måske er det derfor, at universiteterne i USA er blevet en politisk kampplads.

Tag bare titlen på en tale af vicepræsident Vance for et par år siden:

135 "Universities Are the Enemy".

Eller de ideologiske hug i de føderale budgetter mod kønsforskning eller klimaforskning.

Sidste år angav kun hver fjerde republikaner, at de havde tillid til universiteterne – mens det var 66 procent af demokraterne.

140

I Danmark er tilliden til videnskaben og universiteterne høj – også over tid.

Men vi gør klogt i at skele til USA, så vi undgår at kopiere deres fejl.

Først og fremmest må vi insistere på, at universitetet som institution er upartisk. Vi tager ikke stilling. Vi mener ikke noget – som institution. Som min rektorkollega fra University College London, et af verdens bedste universiteter, for nylig formulerede det:

150 *"Universities are not here to save the world.
We are here to do research and teaching."*

Samtidig skal vi værne om vores frisind, som måske ikke er helt så åbent som vi tror.

155 En tidligere højskoleelev fra Krogerup, Ayman Mouhammad, skrev sådan her i Politiken sidste år om de privilegerede højskole-elever, som måske sidenhen er havnet på KU:

Citat:

160 *"I hver krog var der en, der lignede de sjove hippier, man ser ude på Nemoland på Christiania. Mænd med nederdel ud over bukserne, piger, der har alt for slidt og gammelt tøj på. Bag dem stod forældrene: mellemedere i business casual, klar til at svinge firmakortet for deres små, politisk korrekte darlings. Det så ud til, at langt de fleste havde pakket den samme rygsæk fuld af en blanding af økologisk*
165 *idealisme og moralsk overlegenhed. Jeg var med andre ord vandret direkte ind i et af de ekkokamre, forstanderen stod og talte om, at man skulle træde ud af."*

Det er en god opsang.

Vi skal passe på med moralsk overlegenhed og politisk indspisthed.

170 Det slider på universitetets institutionelle tillid.

Vi skal eksponere de studerende for andre holdninger – også de holdninger de umiddelbart tænker er frastødende.

Selv en fredsdue kan lære noget af en krigshøg.

Selv en biodynamisk veganer kan lære noget af en konventionel landmand.

175 Eller som mediemanden Jørgen Schleimann engang sagde.

"Frisind er andet og mere end frisind blandt ligesindede",

Her ville jeg egentlig slutte.

Men vi mangler noget.

180 Kunstig intelligens er det nye dyr på tillidens savanne.

I husker måske Oppenheimer-filmen om frontfiguren i amerikanernes konstruktion af den første atombombe.

185

På et tidspunkt siger den danske fysiker Niels Bohr (noget i stil med) dette til Oppenheimer:

”Hvis du flytter stenen, så vær parat til at håndtere slangen, der gemmer sig under den.”

190

Slangen er ikke kun atomteknologi, men også AI.

Derfor vil studerende opleve flere mundtlige eksamener, som syretest på deres skriftlige opgaver.

195

Og derfor arbejder vi hårdt på at gøre som Niels Bohr – og parre den nye teknologi med filosofisk omtanke og etisk eftertænkning.

Særligt i KU's tværfaglige center CAISA, der skal sikre, at AI samler og ikke splitter os.

200

Tillid til AI bliver ikke så let at opnå som et pust med en næsespray med Oxycotin.

Men jeg tror godt vi kan tæmme slangen, hvis vi placerer den under KU's grundsten siden 1479 – universitetets institutionelle tillid.

205

Tak for i dag!

Kilde

Manuskript modtaget fra taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

210

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Debattale

215

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/david-dreyer-lassens-tale-ved-bibliotekshaven-live>

220